

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรณีการ์ อักษรกุล. สังคมวิทยา นคร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- กอบกุล ภูธรารภรณ์. การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อยู่ในนิคมจัดสรรแห่งใหม่ ของโครงการสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี และเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- เกียรติ จิระกุล. การวิเคราะห์เพื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่เฉพาะและระบบชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. โครงการบูรณะ และ พัฒนาบึงบอระเพ็ดและหนองหาน, กรุงเทพมหานคร, 2525.
- _____. "การพัฒนาพื้นที่เฉพาะและการพัฒนาเมือง." แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529). กรุงเทพมหานคร.
- จินตนา เพชรานนท์ และ ดร.อภิชาติ จารัสถุทธิรงค์. รายงานเชิงวิเคราะห์ฉบับที่ 5 ภาวะสมรส สามีโสดและหย่าร้าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2529.
- นำวัลย์ กิจรัชกุล. ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนส์, 2528.
- ประโยชน์ เรืองโรจน์. "การวิเคราะห์ที่ตั้งและสภาพเศรษฐกิจร้านชำในเขตอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช." ปริทัศน์นพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยการศึกษา, 2516.
- พัฒนาที่ดิน, กรม. รายงานการสำรวจที่ดินชนิดต่าง ๆ ของจังหวัดนครสวรรค์. กรุงเทพมหานคร, 2524.
- _____. กองสำรวจ. การศึกษาสภาพเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ป่าไม้และแร่ จังหวัดนครสวรรค์. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาที่ดิน, 2522.

- รุจี อรุณศิลป์ "การศึกษาเปรียบเทียบภาวะการสมรสและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของคนไทยในเขตเมืองและชนบท" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร แผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.
- วิชัย เทียนน้อย "ความสัมพันธ์ของลำนํ้ากับการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของเกษตรกรรมในจังหวัดนครนายก ." วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , 2518 .
- สถานีประมงจังหวัดนครสวรรค์ . รายงานประจำปี 2525 . นครสวรรค์ , 2525 .
- สถาบันวิจัยของสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย . นโยบายและแผนการใช้ที่ดิน . กรุงเทพมหานคร , 2523 .
- สุทธิพร จีรพันธ์ . การจัดที่ดินในประเทศไทย . กรุงเทพมหานคร , 2525 .
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครสวรรค์ . สถิติข้อมูลการเกษตรปี 2527/2528 . นครสวรรค์ , 2527 .
- สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ . บทบรรยายสรุปจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2527 . นครสวรรค์ , 2527 .
- _____ . เอกสารประกอบการฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาจังหวัดและการจัดเตรียมโครงการ . นครสวรรค์ , 2525 .

ภาษาต่างประเทศ

- Barton, Thomas Frank. Thailand's Population Density and distribution. Vol. 3, No. 2 Indiana University, 1957.
- Clarke, John I. Population Geography. Oxford : Pergamon Press, 1972.
- Fairchild, Johnson E. Principles of Geography. New York : Holt Rinehard and Winston Inc., 1964.
- Leong, Goh Cheng and Morgan, Gillion C. Human and Economic Geography. Hong Kong : Dai Nippon Printing Co. Ltd., 1975.
- Robinson, H. Geography for Business Studies. London : Macdonald Evan Ltd., 1972.

Templer, Otis Worth. Geographical Aspects of Water Law in the Nueces River Basin. Texas, 1969.

Trewartha, Glen T. A Geography of Population : World Pattern. New York : John Wiley & Sons Inc., 1969.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบของการจัดที่ดินในประเทศไทย

นิคมสร้างตนเอง

การจัดที่ดินแบบนิคมสร้างตนเอง เริ่มดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อจัดที่ดินอย่างถาวรให้แก่เกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกินหรือเกษตรกรที่มีที่ดินถือครองน้อย โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในด้านการบุกเบิก พัฒนาที่ดินและจัดบริการต่าง ๆ ให้มีจุดหมายเพื่อให้เกษตรกรช่วยตนเองได้ในที่สุด เมื่อนิคมสร้างตนเองได้มีการพัฒนาขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเพียงพอแล้ว กรมประชาสงเคราะห์ก็จะโอนนิคมสร้างตนเองให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในท้องถิ่น พร้อมกันนั้นก็ออกหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่สมาชิกนิคมซึ่งเป็นผู้ถือครองที่ดิน

วัตถุประสงค์ของการจัดที่ดินแบบนิคมสร้างตนเอง

เป้าหมายทางเศรษฐกิจ

- 1) เพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ซึ่งเป็นการยกระดับรายได้ของเกษตรกรให้สูงขึ้น
- 2) เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แทนที่จะปล่อยให้ว่างเปล่าหรือใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่
- 3) เพื่อลดหรือขจัดปัญหาการเช่าที่ดินซึ่งกำลังเป็นปัญหาที่แผ่ขยายครอบคลุมทั่วประเทศ
- 4) เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดินน้ำลำธาร และ ป่าไม้
- 5) เพื่อจัดหาที่ดินใหม่และเหมาะสมสำหรับการเกษตร และ
- 6) เพื่อก่อให้เกิดชุมชนในชนบทที่มีกิจกรรมคานาพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม

เป้าหมายทางสังคม

- 1) เพื่อจัดหาที่ดินให้แก่คนยากจน
- 2) เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน
- 3) เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างนิคมสร้างตนเองและชุมชนในชนบท
- 4) เพื่อลดปริมาณความแออัดของชุมชนในเขตเมือง
- 5) เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพทางเกษตรให้ดีขึ้น
- 6) เพื่อขจัดมูลเหตุของการละเมิดกฎหมายและกรณีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน และ
- 7) เพื่อปรับปรุงสวัสดิการทางสังคมของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น

เป้าหมายทางการเมือง

- 1) เพื่อจัดนิคมสร้างตนเองให้เป็นระเบียบและสอดคล้องกับหลักการพัฒนาและวางผังชุมชน และ
- 2) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของรัฐในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้

กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองขึ้นครั้งแรก 2 แห่งในปี พ.ศ. 2488 ได้แก่ นิคมสร้างตนเองสระบุรี และนิคมสร้างตนเองลพบุรี ซึ่งมีอาณาเขตต่อเนื่องกันครอบคลุมพื้นที่ 1,250,000 ไร่ ในตอนแรก ๆ มีผู้สนใจที่จะเข้าร่วมนิคมเพียง 200 ราย ประกอบด้วยเกษตรกรผู้เช่า เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ผู้ประกอบอาชีพสามล้อรับจ้างและกรรมกรโรงงาน กรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวัสดุโดยตรง อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2521 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในนิคมมีจำนวนถึง 18,000 ครัวเรือน (ดูตารางที่ 1)

โดยปรกติแล้ว นิคมสร้างตนเองจะจัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งได้มีการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองขึ้นตามมติของคณะรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายเฉพาะเป็นกรณีพิเศษ นิคมสร้างตนเองที่มีการจัดตั้งขึ้นมีรูปแบบดังต่อไปนี้

นิคมแบบทั่วไป นิคมสร้างตนเองส่วนใหญ่จะจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีน้อยไม่เพียงพอต่อการครองชีพ

นิคมพัฒนาภาคใต้ นิคมแบบนี้จัดตั้งในจังหวัดทางภาคใต้ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายของรัฐบาลที่จะจัดที่ดินว่างเปล่าตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย ให้กับประชาชนไทย

นิคมฟาร์มโคนม โครงการฟาร์มโคนม ไทย-เดนมาร์ก ได้จัดตั้งนิคมขึ้นในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้แก่สมาชิก เป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น

นิคมเพื่อรับราษฎรที่ถูกล้นน้ำท่วม การก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จะทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมอย่างถาวร เป็นอาณาบริเวณกว้างขวาง เขื่อนนั้นอาจจะเป็นประโยชน์ในค่านไฟฟ้าพลังน้ำ การชลประทาน และการป้องกันน้ำท่วม อย่างไรก็ตาม ไรนาของราษฎรจะถูกล้นน้ำท่วมและจำเป็นต้องอพยพไปอยู่ในที่ใหม่ ซึ่งอาจจัดตั้งในรูปของนิคมสร้างตนเอง

ตารางที่ ๑ ผลงานจัดซื้อแบบเปิดสร้างตนเอง ตามบัญชีปี ๒๕๖๔

จังหวัด	จำนวน ฉบบ	เนื้อที่ ทั้งหมด(ไร่)	เนื้อที่ จัดสรรแล้ว(ไร่)	จำนวนครอบครัว
<u>ภาคกลาง</u>				
๑. ฉะเชิงเทรา	๑	๒๐,๕๐๐	๑๓,๓๕๔	๕๑๑
๒. นครนายก	๑	๕,๕๐๐	๓,๐๕๑	๒๓๓
๓. เพชรบุรี	๑	๕๐,๐๐๐	๖,๖๓๖	๕๕๐
๔. ประจวบคีรีขันธ์	๑	๑๕๕,๖๒๐	๖๕,๐๐๐	๕,๐๐๐
๕. ปราจีนบุรี	๑	๑๖๖,๕๐๐	๕๖,๓๓๖	๑,๓๓๕
๖. ระยอง	๑	๒๓๐,๖๖๕	๑๐๕,๕๕๕	๕,๓๕๕
๗. สระบุรี	๓	๑,๖๕๑,๕๕๐	๕๕๐,๖๐๓	๑๖,๕๕๖
๘. สุพรรณบุรี	๑	๑๕,๖๓๕	๖,๖๖๐	๓๓๓
<u>ภาคเหนือ</u>				
๙. เชียงใหม่	๑	๑๑๖,๐๐๐	๑๖,๖๓๖	๖,๓๖๓
๑๐. กำแพงเพชร	๑	๖๐,๐๐๐	๒๕,๐๕๕	๑,๕๕๐
๑๑. ลำปาง	๑	๒๐,๑๐๕	๑๕,๑๕๕	๕๕๓
๑๒. นครสวรรค์	๒	๓๖๖,๖๐๐	๑๐๕,๓๖๕	๓,๕๓๕
๑๓. พิษณุโลก	๒	๓๓๓,๕๕๓	๕๕,๕๓๕	๓,๕๓๓
๑๔. เพชรบูรณ์	๑	๑,๕๕๑	๖๕๐	๖๕
๑๕. อุตรดิตถ์	๒	๑๕๐,๕๐๓	๕๖,๕๕๕	๕,๐๓๖
<u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>				
๑๖. บุรีรัมย์	๑	๒๑๑,๕๖๖	๕๑,๓๓๕	๓,๖๕๕
๑๗. กาฬสินธุ์	๒	๑๕๕,๐๐๐	๓๕,๖๐๕	๖,๓๕๑
๑๘. ขอนแก่น	๑	๓๓๓,๕๐๐	๓๐,๓๕๕	๖,๖๖๓
๑๙. นครพนม	๑	๑๖๓,๓๕๐	๕๖,๐๖๖	๑,๓๕๐
๒๐. นครราชสีมา	๒	๕๐๐,๐๐๐	๑๖๕,๕๖๖	๖,๕๖๖
๒๑.หนองคาย	๑	๑๖๕,๖๖๕	๕๓,๑๐๖	๓,๓๓๕
๒๒. สกลนคร	๑	๑๑๐,๕๕๖	๑๕,๑๐๕	๑,๖๓๓
๒๓. ศรีสะเกษ	๒	๓๖,๕๐๐	๒๓,๓๓๐	๑,๐๓๓
๒๔. สุรินทร์	๓	๓๖๕,๐๖๐	๓๐,๑๕๐	๕,๑๕๑
๒๕. อุบลราชธานี	๒	๖๕,๕๓๑	๓๑,๓๐๓	๖,๑๐๕
๒๖. อุตรดิตถ์	๓	๒๕๖,๑๕๓	๑๐๑,๓๓๐	๕,๑๓๐
<u>ภาคใต้</u>				
๒๗. นครศรีธรรมราช	๓	๓๕,๕๕๐	๑๖,๕๓๕	๓๕๕
๒๘. นราธิวาส	๒	๕๖๓,๖๐๐	๓๕,๕๕๕	๓,๕๖๕
๒๙. ปัตตานี	๑	๒๐,๐๐๐	๕,๓๓๓	๖๕๕
๓๐. พังงู	๑	๒๓,๑๐๐	๑๕,๑๐๐	๕๕๐
๓๑. ภูเก็ต	๑	๖,๓๕๐	๑,๕๕๕	๓๖
๓๒. ระนอง	๑	๑๕,๑๖๕	๕,๐๐๐	๖๐๐
๓๓. สตูล	๒	๓๓๓,๐๐๐	๕๕,๕๖๖	๕,๐๓๕
๓๔. สงขลา	๒	๕๕,๕๐๐	๒๕,๓๖๕	๕๓๖
๓๕. สุราษฎร์ธานี	๒	๓๑,๕๓๐	๓๕,๓๓๑	๑,๖๖๖
๓๖. ยะลา	๒	๖๕๐,๐๐๐	๖๖๖,๖๖๖	๕,๕๖๕
๓๗. หิงงา	๑	๒๑,๐๐๐	๖,๕๓๕	๖๓๕
รวมทั้งประเทศ	๕๕	๓,๑๑๓,๑๓๑	๖,๑๕๕,๕๑๕	๕๖,๕๕๖

ที่มา กองนิคมสร้างตนเอง กรมป่าสงวนแห่งชาติ ๒๕๖๕

นิกมสำหรับผู้อพยพจากพื้นที่อันตราย นิกมประเภทนี้จัดตั้งขึ้นสำหรับสร้างความปลอดภัยแก่เกษตรกรในพื้นที่ที่มีภัยอันตรายทางการเมืองอันได้แก่ภัยจากผู้อพยพรายคอมมิวนิสต์ เกษตรกรเหล่านี้จะถูกอพยพเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัยกว่า

นิกมบริเวณชายแดน โดยที่เกษตรกรในบริเวณชายแดนมักได้รับผลกระทบกระเทือนจากนโยบายการเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน การจัดที่ดินตามบริเวณชายแดนจึงต้องมีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฝึกอบรมอาสาสมัครต่าง ๆ ในการป้องกันตนเอง ตลอดจนการติดอาวุธให้แกสมาชิกนิกมอีกด้วย

การดำเนินงาน

พื้นที่ที่ได้รับเลือกให้เป็นนิกมสร้างตนเอง ควรจะมีขนาดอย่างน้อย 5,000 ไร่ ที่ดินอาจจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่าหรือป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมไม่สามารถจะฟื้นฟูให้เป็นสภาพเดิมและเหมาะสมที่จะทำการเกษตร จากนั้นจะมีการสำรวจรังวัดที่ดินเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการครอบครองที่ดินโดยเกษตรกรเดิม เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติแล้วก็จัดตั้งเป็นนิกมสร้างตนเองได้ การสำรวจดินช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถวางแผนการใช้ที่ดินต่าง ๆ ได้ ซึ่งที่ดินอาจจะแยกเป็น 3 ประเภท คือ ที่ทำการเกษตร ที่อยู่อาศัย และที่ชุมชน การวางแผนนิกมที่ดินอาจจะเป็นในรูปของกลุ่มบ้านหรือรูปของเส้นตรงก็ได้ การจัดผังแบบกลุ่มบ้าน หมายถึงการจัดชุมชนโดยมีที่อยู่อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน แยกจากที่ทำการเกษตรแต่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ต้นทุนสำหรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมจะต่ำกว่า นอกจากนี้จะจัดบริการต่าง ๆ ให้แกสมาชิกของนิกมได้ดีกว่าและเร็วกว่า ในทางตรงข้ามการวางแผนในรูปเส้นตรงจะช่วยให้เกษตรกร ดูแลรักษาที่ดินของตนเองได้อย่างใกล้ชิด โดยที่รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากการเกษตร การดูแลรักษาจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก อย่างไรก็ตามนิกมสร้างตนเองมักจะนำเอารูปกลุ่มบ้านมาใช้ด้วยเหตุผลด้านการปกครอง ซึ่งง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่าในรูปของเส้นตรง ขนาดของที่ดินต่อครอบครัวโดยกฎหมายจะจัดให้ได้ไม่เกิน 50 ไร่ แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ เกษตรกรจะได้รับการจัดที่ดินประมาณครัวเรือนละ 15-25 ไร่ เท่านั้น

การคัดเลือกเกษตรกรในการจัดให้เข้าอยู่อาศัยนั้น ดำเนินการตามพระราชบัญญัติการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของเกษตรกรไว้ดังนี้

- 1) มีสัญชาติไทย
- 2) บรรลุนิติภาวะ (20 ปี บริบูรณ์) และเป็นหัวหน้าครอบครัว
- 3) มีความประพฤติดีและยินยอมปฏิบัติตามระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์
- 4) มีร่างกายสมบูรณ์และสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้
- 5) ไม่เป็นคนวิกลจริต
- 6) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินน้อยไม่เพียงพอต่อการครองชีพ และ
- 7) ไม่มีอาชีพอื่นซึ่งก่อให้เกิดรายได้หลัก

การตรวจสอบคุณสมบัติ กระทำโดยตัวแทนของส่วนราชการในจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ในกรณีที่ผู้สมัครจำนวนเกินกว่าจำนวนแปลงที่ดินที่จัดสรรให้ก็จะดำเนินการคัดเลือกโดยวิธีจับสลาก

จากหลักการช่วยเหลือตนเอง สมาชิกนิคมจะได้รับบริการที่จำเป็นเท่านั้น ความช่วยเหลือโดยตรงจากรัฐรวมถึงการจัดที่ดินให้ และเงินกู้ตั้งแต่ 3,000 บาทขึ้นไปต่อครอบครัว เงินนี้อาจนำไปใช้ในการผลิต การก่อสร้างบ้านเรือน หรือการย้ายถิ่นที่อยู่ ก็ได้ โดยผู้กู้ จะต้องเสียค่าคอกเบี้ยด้วย ความช่วยเหลือทางอ้อมก็จะเป็นไปในรูปของโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะต่างๆ เช่น ถนน แหล่งน้ำ โรงเรียน ตลาด และบริการส่งเสริมต่าง ๆ

ภายหลังการจัดที่ดินให้แล้ว เกษตรกรจะต้องทำประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่ภายในระยะเวลา 5 ปี การให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น ๆ และเกษตรกรจะต้องจ่ายค่าลงทุนอีกไร่ละ 100 บาท ภายใน 5 ปี ห้ามโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินยกเว้นการตกทอดแก่ทายาทเท่านั้น

ในขั้นพัฒนา เมื่อนิคมสร้างตนเองได้พัฒนาในระดับที่พอสมควรแล้ว และสมาชิกของนิคมส่วนใหญ่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ก็จะโอนนิคมให้อยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายปกครองเพื่อควบคุมดูแลต่อไป ตารางที่ 1 แสดงผลงานจัดที่ดินแบบนิคมสร้างตนเองจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2524 ปรากฏว่ามีนิคมสร้างตนเองรวมทั้งสิ้น 58 นิคม มีสมาชิกนิคม 96,886 ราย นับว่าเป็นโครงการจัดที่ดินที่ใหญ่ที่สุด ทั้งขนาดและงบประมาณการลงทุนของรัฐ จนถึงสิ้นปี 2524 กรมประชาสัมพันธ์ได้โอนนิคมสร้างตนเองรวม 12 แห่ง ให้แก่ฝ่ายปกครองในระดับท้องถิ่นไปแล้ว

สหกรณ์ที่ดิน

วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่ดิน

วัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ที่ดินคือ การจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกร เพื่อให้สามารถมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ ที่ดินที่นำมาจัดสรรเป็นที่ดินของรัฐ แต่ในบางกรณีที่ดินอาจเคยเป็นของเอกชนมาก่อน และต่อมาได้รับจัดซื้อเพื่อนำมากระจายใหม่ ที่ดินจะไต่กับการพัฒนาและจัดให้แก่สมาชิกผู้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินถือครองน้อย สมาชิกแต่ละรายมีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์ในที่ดิน และในบางกรณีก็มีการออกหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินภายหลังได้ สำหรับวัตถุประสงค์ในระดับรองนั้น รวมถึงการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรโดยการพัฒนาปรับปรุงที่ดิน และจัดตั้งชุมชนชนบท

เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงได้กำหนดหน้าที่ไว้ดังต่อไปนี้

การจัดที่ดิน แต่ละสหกรณ์ที่ดินจะจัดหาที่ดินให้แก่สมาชิกตามขนาดของครอบครัวและหลักเกณฑ์อื่น ๆ รูปแบบของการใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นไปตามแผนงานของแต่ละสหกรณ์กรม สมาชิกแต่ละรายต้องจ่ายเงินให้รัฐสำหรับการพัฒนาปรับปรุงที่ดิน รวมทั้งการจัดตั้งสหกรณ์ด้วย ซึ่งเป็นจำนวนไม่มากนัก

บริการค้ำสินเชื่อ สินเชื่อเป็นสิ่งจำเป็นเพราะว่าสมาชิกส่วนใหญ่ยากจน และไม่สามารถหาบริการสินเชื่อจากแหล่งอื่น กิจกรรมนี้นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากที่สุดของสหกรณ์กรม

บริการค้ำการตลาด บริการค้ำการตลาด รวมถึงการจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และสินค้าบริโภคให้แก่เกษตรกร รวมถึงการจัดหาตลาดสำหรับผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วย

บริการค้ำการเกษตร ความช่วยเหลือด้านนี้ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปของคำแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ ๆ ทั้งทางการปลูกพืชต่าง ๆ และปศุสัตว์ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้ความรู้เพิ่มเติมให้แก่สมาชิก เพื่อเพิ่มพูนผลผลิตทางการเกษตร

สหกรณ์ที่ดินแห่งแรกจัดตั้งขึ้นที่อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ในปี.ศ.2481 สหกรณ์ที่ดินสนทรายเริ่มต้นด้วยเนื้อที่ประมาณ 8,000 ไร่เศษ ในครั้งแรกได้แบ่งแปลงที่ดินออกเป็นแปลงละ 30 ไร่ จัดสรรให้แก่นักศึกษาของวิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณของพื้นที่โครงการต่อมาแปลงที่ดินได้ลดขนาดลงมาเป็นแปลงละ 15 ไร่และจัดสรรให้แก่เกษตรกรอีก 3 ปีต่อมาก็มีสหกรณ์ที่ดินอีกแห่งที่อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัยซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 100,000 ไร่ แบ่งเป็นแปลงสำหรับทำไร่อ้อยในขนาดแปลงละ 30 ไร่ ความเจริญเติบโตของสหกรณ์กรมได้

ลดลงชั่วคราวเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ภายหลังจากสงครามจนวนและขนาดของสหกรณ์นิคมได้แพร่กระจายในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศ

ที่ดินซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้นำมาจัดสรร ได้แก่ ที่ดินของรัฐ ที่ดินของเอกชน ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ที่ดินที่ถูกเวนคืนและที่ดินพระราชทาน ที่มาของที่ดินเป็นสิ่งกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่ดิน ซึ่งพอจำแนกประเภทได้ดังนี้

1) สหกรณ์นิคม สหกรณ์นิคมได้รับที่ดินจากคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้จำแนกออกเป็นที่เหมาะแก่การจัดสรรเพื่อการเกษตร เกษตรกรผู้ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบของสหกรณ์จะได้รับกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินในภายหลัง หากที่ดินเป็นป่าสงวนแห่งชาติหรือป่าเตรียมการสงวน สมาชิกสหกรณ์ก็จะได้เพียงสิทธิ์ในการทำประโยชน์ที่ดินเท่านั้น

2) สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน อาจมีการให้จัดซื้อที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินเมื่อเกษตรกรได้จ่ายค่าเช่าซื้อทั้งหมดและมีคุณสมบัติอื่น ๆ ครบถ้วนแล้ว ก็จะได้รับกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของเช่นกัน

3) สหกรณ์การเช่าที่ดิน ที่ดินประเภทนี้จะจัดสรรให้เกษตรกรเช่าในอัตราค่าโดยไม่มีกรรมสิทธิ์ ยกเว้นการให้สิทธิ์ในการทำประโยชน์ในที่ดินซึ่งสามารถสืบทอดเป็นมรดกได้ ที่ดินที่จะนำมาจัดสรรในกรณีนี้มาจากที่ดิน 3 ประเภท ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินและที่ดินพระราชทาน

การดำเนินงาน

การได้มาซึ่งที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์อาจนำที่ดินมาจัดสรรโดยการจัดซื้อจากเอกชน หรือโดยการอนุมัติของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติในกรณีที่เป็นที่ดินของรัฐ การซื้อที่ดินเอกชนค่อนข้างยุ่งยากและสหกรณ์ที่ดินส่วนใหญ่ก็ดำเนินการในที่ดินของรัฐ ที่ดินมักจะมีขนาดใหญ่เพื่อที่จะได้คุ้มครองขนาดของการลงทุนและค่าใช้จ่าย ป่าสงวนแห่งชาติหรือป่าเตรียมการสงวนก็อาจนำมาจัดสรรได้เมื่อปรากฏว่ามีการบุกรุกจนไม่สามารถจะฟื้นฟูให้มีสภาพเป็นป่าเหมือนเดิมได้อีกต่อไป

การวางแผนทางกายภาพและการพัฒนาที่ดิน ในขั้นนี้ มีการสำรวจรวบรวมข้อมูล อาทิเช่น การสำรวจดิน ปริมาณน้ำฝน แหล่งน้ำ เป็นต้น ซึ่งจะนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการวางแผนทางกายภาพและเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงที่ดินให้มีความเหมาะสมทางการเกษตร

การคัดเลือกเกษตรกร เกษตรกรที่อยู่ชายที่จะได้รับการคัดเลือกต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ผลงานจัดซื้อแบบสหกรณ์ใน จนถึงสิ้นปี ๒๕๖๔

จังหวัด	จำนวนสหกรณ์	เป็นศักรวม (ไร่)	เป็นศักรวม (ไร่)	เป็นศักรวม (ไร่)	จำนวนการรวม
ภาคกลาง					
๑. พระนครศรีอยุธยา	๑	๑๔,๐๗๑	๑๔,๐๗๑	๑๔,๐๗๑	๔๒๗
๒. จันทบุรี	๑	๑๐๔,๐๐๐	๔๖,๐๐๑	๖๘,๙๙๙	๑,๔๔๔
๓. สมุทร	๑	๓๔๔,๔๓๑	๓๖๖,๔๖๔	๓๔๖,๖๑๑	๖,๓๖๖
๔. นครนายก	๑	๑๑,๓๓๔	๑๑,๐๔๔	๗,๔๔๐	๑๓๖
๕. ปทุมธานี	๓	๓๐๔,๖๗๖	๓๐๔,๕๗๐	๑๖๘,๓๓๑	๓,๓๔๖
๖. ปราจีนบุรี	๔	๔๖๔,๓๓๓	๔๑๐,๔๔๔	๒๐๓,๔๐๔	๖,๔๖๗
๗. สระบุรี	๑	๒๐๐,๐๐๐	๑๖๐,๐๐๐	๔๔,๐๐๐	๑,๖๓๓
๘. นครราชสีมา	๖	๓๐,๑๐๖	๖๗,๑๑๖	๔๑,๑๑๑	๖,๓๔๖
๙. สระบุรี	๑	๓๓๔,๐๗๔	๑๔๐,๐๐๐	๑๔๐,๐๐๐	๓,๔๔๖
๑๐. สมุทรสาคร	๖	๖๐๐,๐๐๐	๑๐๔,๑๔๔	๔๖,๔๔๔	๔๓๔
๑๑. สระบุรี	๑	๑๔,๔๔๖	๑๔,๔๔๖	๔,๔๖๖	๖๖๖
๑๒. สุพรรณบุรี	๑	๑๔๐,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	๔๗,๐๐๐	๑,๓๐๑
๑๓. กาญจนบุรี	๑	๑๓๗,๕๐๐	๔๓,๓๔๐	๑๗,๔๖๖	๑๓๗
ภาคเหนือ					
๑๔. อุทัยธานี	๑	๑๖๔,๐๐๐	๔๐,๐๐๐	๑๔,๖๖๖	๖๐๓
๑๕. เชียงใหม่	๔	๑๓๓,๔๓๔	๑๐๑,๔๔๔	๖๐,๓๔๔	๔,๔๔๗
๑๖. กำแพงเพชร	๓	๑๓๓,๔๑๖	๑๓๑,๖๗๔	๔๖,๐๖๐	๓,๐๖๐
๑๗. ลำปาง	๑	๕๖,๕๔๗	๓๔,๐๖๐	๑๑,๖๓๐	๑,๑๓๔
๑๘. พิจิตร	๑	๓๔๓,๐๐๐	๖๔๐,๐๐๐	๑๓๔,๖๖๗	๓,๔๔๔
๑๙. อุทัยธานี	๔	๖๐๗,๗๐๐	๑๔๓,๔๔๑	๑๔๔,๔๔๓	๔,๖๔๔
๒๐. นครสวรรค์	๑	๓,๖๔๑	๓,๐๐๐	๖,๔๔๔	๑๓๓
๒๑. ตาก	๑	๔๔,๔๐๐	๔๑,๖๐๐	๑๖,๔๖๔	๑,๐๐๖
๒๒. สุโขทัย	๖	๔๐,๐๗๔	๔๖,๖๐๔	๔๔,๔๖๔	๑,๑๑๖
๒๓. แม่ฮ่องสอน	๑	๖๐,๐๐๐	๑๖,๐๐๐	๑๖,๐๐๐	๑,๐๔๔
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ					
๒๔. บุรีรัมย์	๑	๔๔,๖๖๔	๓๐,๐๐๐	๖๖,๔๓๑	๓๓๗
๒๕. สุรินทร์	๑	๓๔,๑๐๐	๓๐,๕๐๐	๖๑,๐๐๔	๔๑๔
๒๖. ชัยภูมิ	๑	๑๓,๖๔๓	๑๓,๖๔๓	๑๓,๖๔๓	๖๔๔
๒๗. นครราชสีมา	๖	๖๐๖,๕๐๐	๑๓๓,๑๔๐	๓๔,๓๗๔	๑,๕๐๐
๒๘. นครราชสีมา	๑	๓๐,๔๔๖	๖๐,๐๐๐	๔๔,๖๔๐	๑,๔๔๗
๒๙. ขอนแก่น	๑	๑๖๐,๐๐๐	๓๖,๐๐๐	๖๗,๐๐๐	๖,๔๔๑
ภาคใต้					
๓๐. สุราษฎร์ธานี	๓	๓๓๗,๑๔๐	๑๔๔,๔๖๐	๑๐๖,๓๔๔	๓,๑๐๗
๓๑. นครศรีธรรมราช	๓	๓๗๖,๐๐๐	๑๔๔,๖๐๐	๓๔,๓๔๔	๑,๓๐๐
๓๒. นครศรีธรรมราช	๖	๔๔,๔๓๗	๔๓,๖๖๗	๖๑,๓๓๓	๓๑๓
๓๓. สุราษฎร์ธานี	๑	๖,๐๓๓	๖,๐๓๓	๖,๐๓๓	๖๖๗
๓๔. สุราษฎร์ธานี	๓	๔๑๖,๕๐๐	๖๐๓,๔๖๔	๓๔,๐๖๔	๑,๐๓๗
๓๕. นครศรีธรรมราช	๖	๓๔๔,๓๗๔	๔๔,๐๐๐	๑๓,๔๖๐	๑,๓๖๖
รวมทั้งประเทศ	๖๑	๕,๖๔๑,๓๓๓	๓,๔๔๗,๔๔๖	๖,๑๑๖,๓๔๔	๖๔,๖๔๖

- 1) มีสัญชาติไทย
- 2) มีความประพฤติดี และยินยอมปฏิบัติตามระเบียบของกรมส่งเสริมสหกรณ์
- 3) มีความขยัน มีร่างกายสมบูรณ์และสามารถทำการเกษตรได้
- 4) ไม่เป็นคนวิกลจริต
- 5) เป็นผู้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินน้อยไม่เพียงพอต่อการครองชีพ และ
- 6) มีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์จะฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรที่ไ้รับคัดเลือก ในด้านกฎและระเบียบของสหกรณ์ หลักการของสหกรณ์และขบวนการจัดตั้งสหกรณ์ รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก เมื่อการอบรมเสร็จสิ้นแล้วเกษตรกรสามารถทำประโยชน์ในที่ดิน ในการกระจายที่ดินให้แก่เกษตรกรจะพิจารณาตามลำดับก่อนหลังดังนี้

- 1) บุคคลที่มีเอกสารครอบครองที่ดินในพื้นที่จัดตั้งสหกรณ์ถูกต้องตามกฎหมาย และยินยอมโอนที่ดินให้แก่ทางราชการโดยไม่ร้องขอค่าชดเชยใด ๆ
- 2) บุคคลที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินในพื้นที่จัดตั้งสหกรณ์แต่ไม่มีเอกสารครอบครองที่ดินใด ๆ
- 3) บุคคลที่มีภูมิลำเนาในตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ซึ่งพื้นที่ที่จัดตั้งนั้นตั้งอยู่ และ
- 4) บุคคลอื่น ๆ

การจัดตั้งสหกรณ์ ภายหลังจากที่สมาชิกใจกว้างอนุญาติให้เข้าครอบครอง และทำประโยชน์ในที่ดินแล้ว กรมส่งเสริมสหกรณ์จะให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเท่าที่เป็นมา สหกรณ์จะต้องมีสำนักงาน ทู และบุคคลากรของตนเอง เจ้าหน้าที่ของรับจะให้บริการเพียงแต่ใน คำแนะนำแก่สหกรณ์เท่านั้น

การให้กรรมสิทธิ์ ดังไ้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เฉพาะสมาชิกของสหกรณ์เข้าชื่อหรือ สหกรณ์มีส่วนร่วมใหญ่นั้นที่จะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งตนเองครอบครองอยู่ เมื่อได้ปฏิบัติครบถ้วนตามระเบียบของสหกรณ์แล้ว ระเบียบข้อหนึ่ง ก็คือสมาชิกสหกรณ์จะต้องคงความเป็นสมาชิกภาพ อย่างน้อย 5 ปี ที่ดินที่ไ้จัดสรรให้แก่สมาชิกจะต้องใช้ประโยชน์ทางการเกษตร นอกจากนี้สมาชิก สหกรณ์จะต้องจ่ายเงินคืนทุนสำหรับการลงทุนพัฒนาที่รัฐไ้จัดไ้แก่เกษตรกร อีกทั้งจะต้องชำระคิน หนี้สินใด ๆ กับสหกรณ์ให้หมดสิ้นด้วย หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่มอบให้จะไม่สามารถเปลี่ยน โอนให้แก่ผู้อื่นภายในระยะเวลา 5 ปีแรก ยกเว้นการโอนให้เป็นมรดกแก่ทายาท

การจัดที่ดินเป็นวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ที่ดิน แต่การจัดที่ดินให้อย่างเดียวยังไม่เพียงพอสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ การดำเนินงาน สหกรณ์ก็ควรที่จะตระหนักควยวามูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จนั้นต้องขึ้นอยู่กับสมาชิกของสหกรณ์ควย จนบัดนี้สหกรณ์ที่ดินทั้งหมดยังคงต้องการความช่วยเหลือจากรัฐทั้งในด้านการให้คำปรึกษาและด้านการเงิน ซึ่งเป็นงบประมาณประจำปีของรัฐ นอกจากนี้ที่สหกรณ์ที่ดินได้รับความช่วยเหลือด้านสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ควยแล้ว ผลงานจัดที่ดินแบบสหกรณ์ที่ดินได้แสดงไว้ในตารางที่ 2 โดยแยกเป็นรายจังหวัดจนถึงสิ้นปี 2524 มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 68,646 ครอบครัว ได้รับการจัดสรรที่ดินในเนื้อที่ 2.2 ล้านไร่เศษ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การสหกรณ์ในประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเมื่อปี 2518 เพื่อที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดิน การเปลี่ยนรัฐบาลที่แล่วมาไม่ไคมีส่วนเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่จำเป็นของการปฏิรูปที่ดินนัก ความจริงแล้วยังมีส่วนช่วยเน้นให้การปฏิรูปที่ดินเป็นนโยบายข้อหนึ่งที่สำคัญที่สุดของชาติ ซึ่งก็ เป็นผลโดยตรงจากการเดินขบวนร้องเรียนของเกษตรกรในช่วงระยะเวลา 2516-2517

การเรียกร้องของเกษตรกรมีผลจากปัจจัยหลายประการประการแรกคือในตอนทศวรรษที่ผ่านมามาประเทศไทยไคเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มไร้ที่ทำกิน ขนาดของที่ดินถูกจำกัดทางกายภาพ ในขณะที่ประชากรก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ คั้งนั้น ความกดดันในเรื่องที่ดินไคเป็นเหตุบังคับให้ประชาชนในชนบทแสวงหาที่ทำกินใหม่ ๆ จึงเกิดการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติอย่างผิดกฎหมาย และประมาณว่าที่ดินของรัฐไม่ต่ำกว่า 30 ล้านไร่ ไคถูกนำไปใช้ในการเกษตร ปัจจุบันนี้จากประสบการณ์และหลักฐานการบุกรุกในที่ต่าง ๆ พอจะประมาณไคว่าที่ดินที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรไคถูกนำไปใช้แทบทั้งหมดแล้ว การเพิ่มขึ้นของประชากรจึงเป็นมูลเหตุหนึ่งของการไร้ที่กินทำกิน แม้วายังไม่มีตัวเลขที่ยืนยันแน่นอนถึงจำนวนผู้ไร้ที่กินทำกินในชนบท แต่จากการศึกษาในพื้นที่หลายแห่งชี้ให้เห็นว่าการไร้ที่ทำกินมีประมาณร้อยละ 10 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด

ปัจจัยที่สองซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องของเกษตรกรในระหว่างปี 2516-2517 ก็คือ ค่าเช่าซึ่งมีอัตราสูงขึ้นจนเกษตรกรรับภาระไม่ไหว เนื่องจากการผลิคมิได้เพิ่มสูงขึ้นนัก ซึ่งรัฐบาลในขณะนั้นก็ไคดำเนินการช่วยเหลือโดยร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อควบคุมค่าเช่า และในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2517 ก็ไคประกาศพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านาออกมาใช้บังคับ

ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดค่าเช่าสูงสุดไว้ โดยพิจารณาถึงชนิดของพืชที่เพาะปลูก และประสิทธิภาพในการผลิตของที่ดิน ในแต่ละอำเภอจะมีการประกาศอัตราค่าเช่าสูงสุด (โดยปกติแล้วจะเท่ากับ 1/3 ของผลผลิตทั้งหมดสำหรับข้าว) อย่างไรก็ตาม การควบคุมค่าเช่าดังกล่าวนี้ ไม่มีผลใช้บังคับเท่าที่ควรทั้งนี้ด้วยสาเหตุหลาย ๆ ประการ กฎหมายฉบับนี้ไม่สามารถใช้บังคับได้ ในกรณีที่เจ้าของที่ดินและผู้เช่าตกลงค่าเช่ากันเอง อัตราค่าเช่าสูงสุดซึ่งกำหนดไว้ในหลาย ๆ อำเภอมักจะสูงกว่าค่าเช่าที่เกษตรกรผู้เช่าเคยจ่ายกันอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้นแรงกดดันจากการเพิ่มของประชากรทำให้เกษตรกรไม่มีทางเลือกมากนักในการประกอบอาชีพ นอกจากการเป็นผู้เช่าแล้วค่าเช่าจะสูงก็ตาม

ปัจจัยประการที่สามที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องของเกษตรกรก็คือ รายได้จากการเกษตรค่า แม้ว่าในบางท้องที่ผลผลิตทางการเกษตรสูงทำให้รายได้สูงเป็นเงาตามตัว ในพื้นที่ซึ่งประสิทธิภาพในการผลิตต่ำนั้นเกิดจากสาเหตุ 2 ข้อกล่าวคือ ที่ดินมีคุณภาพต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อถูกใช้เพาะปลูกซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยที่ไม่เคยมีมาตรการที่จะปรับปรุงดินเลย และอีกข้อหนึ่ง ก็คือการขาดแคลนน้ำในระดับไรนา โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ปัจจัยประการที่สี่ เกี่ยวกับปัญหาของการไม่มีกรรมสิทธิ์¹ เกษตรกรผู้ซึ่งบุกรุกที่ของรัฐ ไม่สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงิน เช่น ธ.ก.ส. มาเพื่อประกอบอาชีพ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ประกันเงินกู้รัฐบาลจึงได้แก้ไขในขณะนี้ โดยเร่งรัดการออกหนังสือแสดงการทำประโยชน์ในที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ครอบครองที่ดิน อยู่ แต่ก็สามารถกระทำได้ในที่ซึ่งได้ถูกจำแนกออกเป็นที่จัดสรรเพื่อการเกษตรเท่านั้น พื้นที่อีกส่วนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวางคือ ป่าสงวนแห่งชาตินั้นรัฐยังไม่ออกกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้

ปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้รัฐแก้ไข ซึ่งนอกจากมาตรการต่าง ๆ ที่รัฐได้พิจารณากำหนดขึ้นแล้ว รัฐยังได้ให้มีการปฏิรูปที่ดินขึ้นในประเทศไทยอีกด้วย

¹ ประเภทของเอกสารสิทธิ์ในที่ดินมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ส.ค., น.ส. และ โฉนด ชนิดแรกเป็นการแสดงสิทธิครอบครองที่ดิน ถ้าที่ดินนั้นยังไม่ได้เพาะปลูกในเวลาที่กำหนดไว้ก็จะโอนคืนเป็นของรัฐ ชนิดที่สองเป็นการให้หลักประกันแก่ผู้ถือครองว่าภายในระยะเวลาหนึ่งจะมีการมอบหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ให้ เมื่อได้ทำประโยชน์ในที่ดินเต็มพื้นที่แล้ว ชนิดที่สามเป็นหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ในที่ดินนั้น

วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยหมายถึง "การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิ และการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพและสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเช่าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น" (มาตรา 4 (ภาคผนวก ง. 13))

จากคำจำกัดความข้างต้น การปฏิรูปที่ดินมีวัตถุประสงค์สำคัญดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อให้เกษตรกรสามารถมีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง
 - 2) เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและช่วยเหลือทางด้านสินเชื่อและการตลาด เพื่อให้ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรดีขึ้น
 - 3) เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความเจริญในระบบเศรษฐกิจทางเกษตร
 - 4) เพื่อส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสุข การสาธิตวิทยุโภคและบริการของรัฐอื่น ๆ ให้แก่เกษตรกร
 - 5) เพื่อลดช่องว่างของรายได้ระหว่างประชากรในชนบทและในเมือง
- ลักษณะสำคัญบางประการของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

(พ.ศ. 2518) อาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) ใหม้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ประกอบด้วยข้าราชการในระดับสูงจากนายราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนเกษตรกรและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกรรมการ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย มาตรการ ข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการปฏิรูปที่ดิน ตลอดจนการควบคุมการบริหารงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 2) ให้จัดตั้งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมขึ้นในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อกำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- 3) ให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยมีหลักๆ การกำหนดเขตที่ดินในท้องที่ใดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยให้ดำเนินการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใน

เขตท้องที่อำเภอที่มีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ หรือต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นประกอบเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมากตลอดจนที่มีผลผลิตต่อไร่น้ำ เป็นเกณฑ์ในการจัดอันดับความสำคัญในการกำหนดเขตก่อนหลัง

4) ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ เกษตรกรผู้เช่าหรือเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมีสิทธิได้รับการจัดที่ดินเพื่อการปลูกพืชไม่เกิน 50 ไร่ หากประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ใหญ่จะได้รับที่ดินไม่เกินครอบครัวละ 100 ไร่

5) การชำระเงินค่าทดแทนให้แก่เจ้าของที่ดิน ส่วนหนึ่งให้จ่ายเป็นเงินสด ส่วนที่เหลือให้จ่ายเป็นพันธบัตรของรัฐบาล มีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 9 ต่อปี มีระยะเวลาไถ่ถอนคืนภายในสิบปี

6) เจ้าของที่ดินรายใดมีที่ดินเกินกว่า 20 ไร่ และไม่ได้ใช้ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง ให้ส.ป.ก. มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนส่วนที่เกินได้

7) ถ้าเกษตรกรรายใดมีความประสงค์ที่จะประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองในที่ดินเกินกว่า 50 ไร่ และแสดงว่าตนได้ประกอบเกษตรกรรมในที่ดินแปลงนั้นอยู่แล้วไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และแสดงได้ว่าตนมีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินนั้นให้เป็นประโยชน์ทางเกษตรกรรมได้ ทั้งตนจะเป็นผู้ประกอบเกษตรกรรมในที่ดินนั้นด้วยตนเอง ให้ยื่นคำร้องต่อพนักงานเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอ้างอิงประกอบคำร้อง หากรัฐมนตรีเห็นชอบก็ให้อนุญาตให้ผู้ร้องขอนั้นมีสิทธิในที่ดินนั้นต่อไป แต่ต้องไม่เกินหนึ่งพันไร่ ในกรณีที่ผู้ร้องขอได้รับสิทธิในที่ดินดังกล่าวไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินที่ได้รับเพิ่มขึ้นนั้น เพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดินต่อไป

8) ในกรณีที่เจ้าของที่ดินรายใดได้แสดงว่าตนได้ประกอบเกษตรกรรมในที่ดินด้วยตนเองเกินกว่าหนึ่งพันไร่อยู่แล้วไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และมีความประสงค์จะประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองในที่ดินนั้นต่อไป ให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพิจารณาตามหลักเกณฑ์ กล่าวคือต้องเป็นการประกอบการเพื่อพัฒนาวิทยาการเกษตรแผนใหม่ มีลักษณะที่ช่วยพัฒนาการเกษตรและช่วยเหลือเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิต เพื่อส่งเสริมผลผลิตการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร และการลงทุนนั้นได้กระทำไปด้วยการส่งเสริมของรัฐ เมื่อพ้นสิบห้าปีหากสถาบันเกษตรกรมีความต้องการและสามารถจะเป็นผู้ถือหุ้นในกิจการนั้น เจ้าของที่ดินต้องยินยอมให้สถาบันเกษตรกรถือหุ้นในกิจการนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของจำนวนหุ้นทั้งหมด

9) การประเมินมูลค่าที่ดิน ใต้อาคารกรรมกรปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด โดยคำนึงถึงการได้มาซึ่งที่ดิน สภาพความอุดมสมบูรณ์ ทำเลที่ตั้ง และมูลค่าผลิตผลเกษตรกรรมหลักที่สามารถผลิตได้จากที่ดินในท้องถิ่น

การดำเนินงาน การดำเนินการปฏิรูปที่ดินแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

การเตรียมการ เป็นการศึกษาค้นคว้าความเป็นไปได้ของพื้นที่ที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินใน ตามเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ พื้นที่ที่คัดเลือกควรจะมีปัญหาการเช่าสูงและมีผลผลิตต่ำ เมื่อคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอนุมัติแล้ว ก็ให้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน หลังจากนั้นจึงจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดขึ้นเพื่อรับผิดชอบดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดิน หลังจากนั้นจึงจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปที่ดินนั้นจะต้องแจ้งต่อสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดถึงรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดินทั้งหมด รวมทั้งหนังสือแสดงมูลค่าประเมินของที่ดินในท้องที่ต่าง ๆ ของเขตปฏิรูปที่ดินอีกด้วย

ในที่ดินของรัฐ ซึ่งมีการถือครองที่ดินอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะมีการสอบสวนสิทธิในที่ดินของผู้บุกรุกครอบครอง มีการสำรวจแปลงถือครอง รวมทั้งการรังวัดด้วย

การจัดที่ดิน ในที่ดินของเอกชน จะมีการเจรจากับเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองให้ขายที่ดินแก่รัฐโดยสมัครใจ ถ้าตกลงกันได้ก็จะดำเนินการจ่ายเงินทั้งเงินสด และพันธบัตรให้ หรือถ้าหากตกลงกันไม่ได้ก็จำเป็นต้องนำมาตราการเวนคืนมาใช้ ภายหลังจากที่จัดหาที่ดินมาแล้ว ส.ป.ก. จะนำที่ดินนั้นมาขายให้แก่เกษตรกรผู้เช่าและผู้ไม่มีที่ดินทำกิน ส่วนในที่ดินของรัฐจะมีการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินและผู้บุกรุกในที่ดินของรัฐ โดยต้องจ่ายค่าเช่าหรือค่าธรรมเนียมในอัตราค่าให้แก่รัฐ

การพัฒนา ในขั้นนี้ ส.ป.ก. รับผิดชอบดำเนินการเองใน 3 ด้าน คือ การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน การสร้างถนนและทางลำเลียงผลผลิต และการสร้างระบบชลประทานขนาดเล็ก ส่วนกิจกรรมพัฒนาอื่น ๆ ส.ป.ก. ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ประสานงานเท่านั้น

ตารางที่ ๓ ผลงานจัดที่ดินโดยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จนถึงสิ้นปี ๒๕๖๔

จังหวัด	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่จัดสรรแล้ว	จำนวนครอบครัวที่ได้รับจัดสรรที่ดิน
ภาคกลาง			
๑. พระนครศรีอยุธยา	๒๔,๔๖๗	๖,๒๔๗	๔๔๔
๒. ฉะเชิงเทรา	๒๔๔,๔๖๔	๑๓๔,๔๖๔	๓,๔๔๐
๓. ชัยนาท	๔,๗๐๔	๓,๔๔๔	๖๑๔
๔. กาญจนบุรี	๓๗๖,๒๔๔	๒๔,๗๓๗	๑,๐๑๔
๕. อ่างทอง	๑๔๑,๑๔๖	๑๐๓,๖๔๔	๓,๐๒๗
๖. นครนายก	๔๖,๔๐๐	๗,๗๖๑	๓๐๔
๗. นครปฐม	๖,๔๓๖	๑,๓๔๐	๖๔
๘. ปทุมธานี	๔๔,๗๔๔	๑๓,๓๗๖	๓๔๔
๙. ปารังบุรี	๔๔,๔๐๗	๑,๑๑๔	๑๗
๑๐. ราชบุรี	๔๓,๔๔๑	-	-
๑๑. สระบุรี	๑๔๐,๓๔๔	๑๑๐,๓๔๔	๖,๓๐๑
๑๒. สุพรรณบุรี	๒๖,๓๖๗	-	-
ภาคเหนือ			
๑๓. เชียงใหม่	๗,๔๐๗	๖,๖๐๔	๔๔๔
๑๔. เชียงราย	๒๖,๑๗๐	๔,๑๔๔	๔๑๔
๑๕. กำแพงเพชร	๓๓,๔๓๖	๔,๖๔๓	๓๔๖
๑๖. นครสวรรค์	๑๖๐,๔๖๗	๑๒๓	๑๔
๑๗. น่าน	๒๑,๔๔๓	-	-
๑๘. พะเยา	๓๑,๔๒๗	-	-
๑๙. เพชรบูรณ์	๔๖,๔๐๔	-	-
๒๐. พิษณุโลก	๓๖๐,๖๗๔	-	-
๒๑. สุโขทัย	๓๑,๓๖๑	-	-
๒๒. อุทัยธานี	๑๐๔,๑๗๐	๔๖,๑๑๔	๑,๓๔๖
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			
๒๓. บุรีรัมย์	๔๐,๔๖๔	๑๐,๖๔๐	๗๑๐
๒๔. กาฬสินธุ์	๔๑,๗๐๔	-	-
๒๕. ขอนแก่น	๓๐,๑๔๖	-	-
๒๖. นครราชสีมา	๔๓๗,๔๑๔	๒๓,๐๔๓	๑,๖๖๖
๒๗. นครพนม	๔,๔๖๑	๖,๐๑๐	๑๓๔
๒๘. หนองคาย	๖๖,๗๓๔	-	-
๒๙. ร้อยเอ็ด	๔๖๔,๖๐๐	๔๔,๓๗๖	๑,๔๑๑
๓๐. ศรีสะเกษ	๒๓๖,๔๔๖	-	-
๓๑. สุรินทร์	๔๔๑,๑๔๔	๒๔,๔๔๓	๖๖๗
๓๒. อุบลราชธานี	๔๖,๔๖๓	๑,๗๔๖	๖๔๖
ที่ดินอุทธรณ์			
ที่บริจจาค ๒๖ จังหวัด	๗,๔๓๔	๔,๔๖๗	๖๖๑
รวมทั้งประเทศ	๔,๔๔๐,๖๐๔	๖๐๐,๔๔๓	๑๔,๔๓๓

ที่มา สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีนาคม ๒๕๖๔

หมายเหตุ เนื้อที่ทั้งหมด หมายถึงของรัฐและที่เอกชน (ซึ่งได้ซื้อแล้ว)

เนื้อที่จัดสรรแล้ว หมายถึงเนื้อที่ได้จัดให้เกษตรกรเข้าทำกินโดยมีสัญญาเช่าหรือได้มอบเอกสารสิทธิ์แล้ว

จนถึงสิ้นปีงบประมาณ 2524 ส.ป.ก. ใ้ประกาศเขตปฏิรูปที่ดินไปแล้ว 82 อำเภอ ใน 32 จังหวัด เป็นที่ดินของรัฐ เช่น ที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ซึ่งได้รับอนุญาตจาก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้ให้นำไปจัดสรรที่ดินได้ ที่สาธารณชนประโยชน์ และที่จำแนกเป็นที่จัดสรรเพื่อการเกษตร เป็นต้น รวม 4 ล้านไร่ และเป็นที่ดินของเอกชน ซึ่งให้ผู้อื่นเช่าทำการเกษตรประมาณ 2 ล้านไร่ ในตารางที่ 3 แสดงถึงจังหวัดที่มีการปฏิรูปที่ดิน ส่วนเนื้อที่ทั้งหมดเป็นที่ดินของรัฐรวมกับที่ดินของเอกชนซึ่ง ส.ป.ก. ได้ซื้อมาแล้ว แสดงให้เห็นถึงเนื้อที่ที่ ส.ป.ก. สามารถนำไปจัดสรรได้ รวม 4.6 ล้านไร่ จนถึงสิ้นปี 2524 ได้จัดสรรที่ดินไปแล้วในเนื้อที่ 588,995 ไร่ ให้แก่เกษตรกรรวม 19,360 ราย

การจัดที่ดินแบบอื่น ๆ

การจัดที่ดินของกรมที่ดิน

จากการเรียกร้องของเกษตรกรทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทำให้รัฐบาลเจรจากับผู้นำเกษตรกรและได้มีข้อตกลงในเคื่อนพฤศจิกายน 2517 ในข้อตกลงประการหนึ่งรัฐบาลสัญญาจะกระจายที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไรที่ดินทำกินให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตั้งแต่นั้นมาก็มีการจัดทำแผนการจัดที่ดินขึ้นมา โดยสรุปคือ เพื่อทำการกระจายที่ดินแก่เกษตรกรและมอบหนังสือสำคัญแสดงการทำประโยชน์ในที่ดินให้

วัตถุประสงค์ของการจัดที่ดิน

กรมที่ดินได้ดำเนินการจัดที่ดิน 2 แบบ คือ แบบแรก เป็นการจัดที่ดินซึ่งมีขนาดการถือครองไม่เกิน 10,000 ไร่ าสเป็นการจัดที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย แบบที่สองเป็นการจัดที่ดินที่มีการถือครองเกิน 10,000 ไร่ขึ้นไป เป็นการจัดที่ดินแปลงใหญ่ ในแบบแรกจะมีการแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงเล็ก ๆ และจัดให้เกษตรกรคดยไม่มีบริการสนับสนุนใด ๆ อย่งไรก็ตาม ที่ดินเกิน 10,000 ไร่ อาจจัดบริการสนับสนุนให้ได้ สำหรับการจัดที่ดินแบบที่สองมีวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

- 1) เพื่อจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไรที่ดินทำกินหรือมีแต่ไม่เพียงพอ
- 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางเกษตรและยกระดับฐานะความเป็นอยู่เกษตรกร
- 3) เพื่อลดการบุกรุกในที่ดินของรัฐอย่างไม่ต้องตามกฎหมาย และ
- 4) เพื่อพัฒนาที่ดินให้สอดคล้องกับการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม

การดำเนินงาน

ในการดำเนินงานจัดที่ดิน ในขั้นแรกทางอำเภอจะทำการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับความเหมาะสมของที่ดินแล้ว เสนอต่อคณะกรรมการจังหวัดเพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่จะดำเนินการ จากนั้นก็เป็นขั้นตอนการแจ้งให้เกษตรกรมารอขอคำร้องขอเข้าร่วมโครงการจัดที่ดิน โดยมีคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกเกษตรกร 2 กลุ่ม กลุ่มแรกรับผิดชอบในการจัดที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย โดยมีนายอำเภอเป็นประธานกรรมการ กลุ่มที่สอง มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน รับผิดชอบในการจัดที่ดินแปลงใหญ่ หลักการดำเนินงานทั่วไปจะเป็นการสำรวจการใช้ที่ดินในปัจจุบันควบคู่ไปกับการสำรวจรังวัด อาจมีการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยสมบูรณ์แก่เกษตรกรบางราย แต่บางรายก็ต้องมีเงื่อนไขต่าง ๆ เช่นการทำประโยชน์ในที่ดินภายในระยะเวลา 6 เดือน ภายหลังจากการออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์โดยถูกกฎหมาย และภายในระยะเวลา 3 ปีต้องทำประโยชน์ในที่ดิน 3/4 ของที่ดินที่ได้รับจัดสรร

การให้บริการสนับสนุน เนื่องจากมีข้อจำกัดบางอย่างจึงเป็นไปได้เฉพาะการจัดที่ดินขนาดใหญ่เท่านั้น บริการสนับสนุนรวมถึงการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค การแผ้วถางที่ดิน ประมาณ 5-6 ไร่ สำหรับทำการเกษตรและเป็นที่อยู่อาศัย และการสร้างถนน

จนถึงสิ้นปี 2524 เกษตรกรรวมทั้งสิ้น 40,373 ครอบครัวได้รับการจัดสรรที่ดินซึ่งกระจายไปในจังหวัดต่าง ๆ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4 เนื้อที่ที่ได้จัดสรรให้แก่เกษตรกรมีประมาณ 546,052 ไร่ มีข้อควรสังเกตคือการจัดที่ดินมีจุดอ่อนที่สำคัญตรงที่ไม่สามารถจัดหาบริการสนับสนุนให้แก่เกษตรกรได้อย่างเพียงพอ ซึ่งหลายครั้งเกษตรกรจำต้องละทิ้งที่ดินไป ภายหลังจากการเข้าถือครองทำประโยชน์ในที่ดินไครยะเวลาหนึ่ง เกษตรกรก็จะได้รับหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

นิคมเกษตรกรมหาดานศึก

องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก (อ.พ.ศ.) มีมาตรการอันหนึ่งเพื่อช่วยเหลือทหารผ่านศึก คือ การจัดตั้งแผนงานจัดที่ดินขึ้นมา วัตถุประสงค์ขั้นต้นก็เพื่อจะช่วยเหลือทหารผ่านศึกที่ไม่มีที่ดินทำกินหรือว่างงานภายหลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจรับใช้ประเทศชาติแล้ว การจัดที่ดินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกส่วนใหญ่จะเอาอย่างการจัดที่ดินแบบนิคมสร้างตนเอง ซึ่งริเริ่มโดยกรมประชาสัมพันธ์ ความจริงแล้ว วัตถุประสงค์บางประการได้รับคำแนะนำจากกรมประชาสัมพันธ์โดยตรง ดังนั้นกฎและระเบียบต่าง ๆ จึงคล้ายกับการจัดที่ดินแบบนิคมสร้างตนเอง

ตารางที่ ๔ ผลงานจัดที่ดิน โดยกรมที่ดิน จนถึงปี ๒๕๒๔

จังหวัด	เนื้อที่จัดสรรแล้ว (ไร่)	จำนวนครอบครัว
<u>ภาคกลาง</u>		
๑. กาญจนบุรี	๓๑,๓๕๕	๑,๖๓๗
๒. เพชรบุรี	๑๕,๕๕๐	๕๕๗
๓. ราชบุรี	๒๒,๕๕๑	๒,๒๗๕
๔. ระยอง	๑,๕๖๕	๖๕
<u>ภาคเหนือ</u>		
๕. เชียงใหม่	๗,๗๖๓	๑,๖๖๗
๖. เชียงราย	๕๓,๕๕๕	๒,๖๗๓
๗. ลำปาง	๕,๐๖๕	๕๗๕
๘. ลำพูน	๑๕,๕๕๕	๑,๗๕๕
๙. แม่ฮ่องสอน	๒,๕๗๕	๖๓๓
๑๐. น่าน	๑๗,๗๖๕	๒,๒๕๕
๑๑. เพชรบูรณ์	๗,๗๖๗	๕๕๑
๑๒. พิษณุโลก	๖,๗๖๐	๓๓๖
๑๓. นคร	๗,๖๕๕	๕๗๗
๑๔. อุทัย	๑,๕๑๗	๗๗
๑๕. ตาก	๑๗,๖๕๕	๑,๑๖๕
<u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>		
๑๖. บุรีรัมย์	๒,๒๐๐	๑๑๐
๑๗. ชัยภูมิ	๕,๐๐๐	๖๑๗
๑๘. ขอนแก่น	๑๐,๑๑๐	๕๑๖
๑๙. นครราชสีมา	๕,๖๓๕	๑๕๖
๒๐. เลย	๕๑,๕๕๕	๕,๓๐๕
๒๑. นครพนม	๖๕,๓๕๕	๓,๕๐๕
๒๒. หนองคาย	๑,๖๖๕	๑๖๕
๒๓. สกลนคร	๑๕,๖๑๕	๖๓๖
๒๔. สุรินทร์	๗,๑๐๕	๕๕๐
๒๕. อุบลราชธานี	๕๑,๐๑๕	๗,๗๕๑
๒๖. อุตรดิตถ์	๕,๕๕๐	๑,๐๐๗
<u>ภาคใต้</u>		
๒๗. ชุมพร	๖,๕๖๐	๓๐๑
๒๘. นราธิวาส	๗,๑๕๕	๓๑๗
๒๙. พังงา	๓,๖๕๐	๑๕๐
๓๐. ปัตตานี	๓,๕๕๑	๒๗๕
๓๑. ระนอง	๑,๐๑๖	๕๑
๓๒. สตูล	๑๐,๐๓๕	๖๑๑
๓๓. ยะลา	๖,๖๕๐	๒๐๖
๓๔. กระบี่	๖,๕๕๐	๓๕๖
รวมทั้งประเทศ	๕๕๖,๐๐๖	๕๐,๓๗๓

ที่มา กรมที่ดิน ๒๕๒๔

วัตถุประสงค์ของนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก

- 1) เพื่อจัดหาที่ดินให้แก่ทหารผ่านศึกและครอบครัว ผู้ซึ่งไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินน้อยไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 2) เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของทหารผ่านศึกและครอบครัว และ
- 3) เพื่อให้บริการด้านสาธารณสุขและอื่น ๆ แก่ทหารผ่านศึกและครอบครัว

การดำเนินงาน

ที่ดินที่นำมาดำเนินการในนิคมเกษตรกรรมทหารผ่านศึก แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ที่ดินของเอกชนซึ่งองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกจัดซื้อมาเอง และที่ดินของรัฐ นอกจากการจัดสรรที่ดินแล้ว องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกยังจัดหาแหล่งน้ำชลประทาน ทางลำเลียงและถนนสายหลัก สาธารณสุข การตลาด โรงเรียน และการส่งเสริมทางการเกษตร ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองในระยะยาว

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกมีดังต่อไปนี้

- 1) ต้องเป็นทหารผ่านศึกหรือสมาชิกในครอบครัวทหารผ่านศึก หรือทหารที่ปลดเกษียณราชการ
- 2) มีสัญชาติไทย
- 3) ต้องบรรลุนิติภาวะ หรือเป็นหัวหน้าครอบครัว
- 4) ต้องมีร่างกายสมบูรณ์ ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือพิการ (มีข้อยกเว้นสำหรับผู้พิการสามารถได้รับการอนุญาตจากผู้มีอำนาจในการจัดที่ดิน)

5) ต้องไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินน้อยไม่เพียงพอ และ

6) ต้องไม่เป็นสมาชิกของโครงการจัดที่ดินของรัฐ โครงการใดโครงการหนึ่ง

การพิจารณาคัดเลือก ดำเนินการโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ดินจังหวัด ป่าไม้จังหวัด นายอำเภอและหัวหน้าโครงการจัดที่ดิน ผู้ได้รับคัดเลือกจะได้รับการทดสอบและฝึกอบรมอย่างน้อย 2 เดือนก่อนจะบรรจุให้เข้าเป็นสมาชิกที่เป็นทางการ ขนาดของที่ดินที่จัดสรรให้แก่สมาชิกไม่เกิน 25 ไร่ ขนาดที่ดินที่จัดให้จริง ๆ ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการผลิตของที่ดินและมูลค่าของผลผลิตพืชหลัก

สมาชิกจะมีสิทธิที่จะได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินเมื่อสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้สมบูรณ์แล้ว ในที่ดินเอกชนจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงในการจัดซื้อและชำระค่าที่ดินแต่ละแปลงทั้งหมด ในที่ของ

รัฐจะต้องทำประโยชน์ในที่ดิน 3/4 ของที่ดินที่ได้บังคับสรรและชำระหนี้สินที่เกิดขึ้นจากที่ดิน อย่งไรก็ตามในที่ดิน ของรัฐการให้หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์มักจะทำได้ช้า ตารางที่ 5 แสดงผลงานจัดที่ดินของ อ.ผ.ส. เมื่อสิ้นปี 2524

ตารางที่ 5 ผลงานจัดที่ดิน โดยองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ปี 2524

จังหวัด	จำนวนนิคม	เนื้อที่ทั้งหมด(ไร่)	เนื้อที่จัดสรรแล้ว(ไร่)	จำนวนครอบครัว
1. เชียงราย	1	21,412	3,825	153
2. นครราชสีมา	2	2,800	2,550	102
3. ปทุมธานี	1	550	440	11
4. ปราจีนบุรี	1	6,000	3,775	151
5. สระบุรี	1	2,800	1,980	66
6. อุบลราชธานี	1	30,000	8,850	354
7. อุตรธานี	1	6,000	4,875	195
รวมทั้งประเทศ	8	69,562	26,295	1,032

ที่มา - องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก 2525

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมู่บ้านสวนป่า

วัตถุประสงค์ของหมู่บ้านสวนป่า

องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ได้นำเอาระบบหมู่บ้านสวนป่ามาใช้ในปี พ.ศ. 2510 เมื่อตระหนักว่าแผนการปลูกป่านั้นจะช่วยรักษาป่าสงวนแห่งชาติไว้ได้ วัตถุประสงค์หลักของหมู่บ้านสวนป่าอาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อบรรเทาการทำไร่เลื่อนลอย โดยการเตรียมพื้นที่เฉพาะแห่งไว้ให้เกษตรกร
- 2) เพื่อจัดหาที่ดินให้เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 3) เพื่อให้เกษตรกรมีโอกาสรับจ้างทำงานและมีรายได้ตามแผนการปลูกป่า
- 4) เพื่อดำเนินการให้เกษตรกรเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อสะดวกในการจัด

หาสาธารณูปโภคและบริการสนับสนุน

การดำเนินงาน

เมื่อสิ้นปี 2521 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านสวนป่าจำนวน 35 แห่งทั่วทั้งประเทศ (ดูตารางที่ 6) หมู่บ้านสวนป่าแต่ละแห่งจะดำเนินการตามแผนการปลูกป่า คือ มีการปลูกป่าหน่วยละ 1,000 ไร่ หน่วยปลูกป่าประกอบด้วย 100 ครัวเรือน ซึ่งแรงงานในครัวเรือนจะได้รับการว่าจ้างให้ปลูก และดูแลรักษากล้าไม้ การจ่ายค่าแรงจะคิดตามจำนวนเนื้อที่ที่เพาะปลูกได้ ในการปลูกป่าปีแรกค่าจ้างปลูกสูงสุดไร่ละ 160 บาท ในปีที่สองและปีต่อ ๆ มาค่าจ้างไร่ละ 80 บาท ต่อปี เกษตรกรแต่ละรายจะได้รับเนื้อที่สำหรับปลูกป่าแปลงละ 10 ไร่ ในขณะที่ต้นไม้ยังเล็กอยู่เกษตรกรอาจทำการเพาะปลูกพืชอื่นบนที่ดินนั้นได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นเกษตรกรอาจจะได้รับเงินเพิ่มเติมเมื่อปลูกป่าได้เกินเป้าหมาย แต่ละครัวเรือนจะมีที่สำหรับอยู่อาศัยและทำสวนประมาณ 6 ไร่ ซึ่งเกษตรกรสามารถปลูกผักหรือพืชไร่เป็นการเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ในตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าระบบหมู่บ้านสวนป่ายังเป็นโครงการเล็ก ปัจจุบันมีหมู่บ้านสวนป่า 40 แห่งใน 25 จังหวัด มีสมาชิกหมู่บ้านรวม 2,092 ครอบครัวย หมู่บ้านสวนป่าต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ ซึ่งส่วนใหญ่ก็คล้ายกับการจัดที่ดินอื่น ๆ ข้อเสียของหมู่บ้านสวนป่าซึ่งเป็นลักษณะจำเพาะคือ เกษตรกรมักจะดูแลพืชผลของตนเองมากกว่า ต้นไม้ที่จะปลูกในโครงการปลูกป่า แมวรายได้ส่วนสำคัญของเกษตรกรมาจากค่าจ้างปลูกป่า แต่ก็ไม่ละทิ้งความพยายามที่จะบุกเบิกที่ดินเพิ่มขึ้น ซึ่งตนเองสามารถถือครองและใช้เพาะปลูกติดต่อกันตลอดไป

ตารางที่ ๖ ผลงานจัดที่ดินแบบหมู่บ้านสวนป่าปี ๒๕๒๔

จังหวัด	จำนวนแห่ง	เนื้อที่ปลูกป่า (ไร่)	จำนวนครอบครัว
<u>ภาคกลาง</u>			
๑. ปราจีนบุรี	๒	๘,๒๔๔	๔๑
๒. กาญจนบุรี	๑	๔,๒๔๔	๔๔
๓. สุพรรณบุรี	๑	๒,๒๔๕	๔๔
<u>ภาคเหนือ</u>			
๔. เชียงใหม่	๓	๑๖,๔๑๔	๒๒๗
๕. ลำปาง	๔	๗๔,๑๒๕	๓๔๔
๖. ลำซุน	๑	๑,๑๔๐	๓๕
๗. นครสวรรค์	๑	๓,๐๒๗	๔๗
๘. พะเยา	๑	๑๓,๔๔๔	๔๔
๙. น่าน	๔	๒๔,๗๐๔	๒๑๑
๑๐. อุทัยธานี	๒	๑๔,๔๔๔	๕๐
๑๑. ตาก	๑	๖,๖๖๕	๑๓๗
๑๒. อุตรดิตถ์	๑	๔,๔๖๗	๔
<u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>			
๑๓. ชัยภูมิ	๓	๑๐,๔๔๐	๑๒๔
๑๔. กาฬสินธุ์	๑	๔,๑๖๐	๑๓๖
๑๕. นครราชสีมา	๑	๑,๑๓๕	๑๔
๑๖. ศรีสะเกษ	๑	๔,๔๖๕	๗๕
๑๗. อุบลราชธานี	๑	๔,๔๑๐	๔๖
๑๘. อุตรดิตถ์	๑	๑,๔๔๔	๗
๑๙. นครราชสีมา	๑	๑,๔๔๐	๓๖
๒๐. สุรินทร์	๑	๑,๓๔๔	๓๔
๒๑. ขอนแก่น	๑	๔,๖๖๔	๔๐
<u>ภาคใต้</u>			
๒๒. ชุมพร	๑	๓,๔๖๕	๔๐
๒๓. กระบี่	๑	๔,๗๔๔	๓๔
๒๔. สุราษฎร์ธานี	๓	๑๕,๗๓๑	๔๖
๒๕. ตรัง	๑	๔,๖๗๕	๗
รวมทั้งประเทศ	๔๐	๒๖๓,๒๒๒	๒,๐๔๒

ที่มา องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ๒๕๒๔

โครงการจัดพัฒนาที่ดิน

กรมพัฒนาที่ดินเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งในหลาย ๆ หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการจัดที่ดิน กรมพัฒนาที่ดินเน้นหลักการที่ว่า ที่ดินสามารถพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะช่วยในการเพิ่มผลผลิตรวมทั้งระดับรายได้ของเกษตรกรด้วย แม้ว่าโครงการพัฒนาที่ดินในประเทศไทยจะมีเพียงจำนวนจำกัด แต่ก็ยังเป็นตัวอย่างของการใช้เทคนิคใหม่ในการพัฒนาที่ดินได้ สาเหตุสำคัญอาจจะเป็นเพราะว่าโครงการจัดและพัฒนาที่ดินที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จัดตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและได้เป็นโครงการตัวอย่าง ซึ่งได้นำไปใช้ในโครงการจัดที่ดินอื่น ๆ อยู่เสมอ

วัตถุประสงค์ของโครงการจัดพัฒนาที่ดิน

- 1) เพื่อให้ทรัพยากรใหม่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงสุด
- 2) เพื่อจัดทำให้ที่ดินให้เกษตรกรทำการเกษตรและอยู่อาศัย และ
- 3) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรร่วมมือระหว่างกันและช่วยตนเองในการปรับปรุงภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่เกษตรกรให้ดีขึ้น

การดำเนินงาน

การวางแผน มีการสำรวจดินเพื่อที่จะทราบชนิดของดินต่าง ๆ และทำแผนที่แสดงสมรรถนะของดิน จากนั้นจะมีการจัดทำแผนการใช้ที่ดินไปพร้อมกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ กำหนดขนาดและที่ตั้งของที่อยู่อาศัย ที่ทำการเกษตร ศูนย์ชุมชน และอื่น ๆ รวมทั้งการวางแผนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้วย เช่น การสร้างถนน และที่ทำการ ในระดับไรนาได้มีการพิจารณาคัดเลือกเทคนิคในการจัดการฟาร์มเพื่อแนะนำแก่เกษตรกร

การจัดและพัฒนา การคัดเลือกเกษตรกรจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ เกษตรกรจะถูกจัดให้เป็นกลุ่มเพื่อความสะดวกสำหรับเจ้าหน้าที่ในการจัดที่ดิน ดำเนินงานพัฒนาที่ดินรวมทั้งการแผ้วถางที่ดินและการอนุรักษ์ดิน ไร่บริการต่าง ๆ แก่เกษตรกร เช่น จัดหาแหล่งน้ำ ไฟฟ้า สถานีอนามัย โรงเรียน ฯลฯ นอกจากนี้ จะได้รวมกลุ่มเกษตรกรให้เป็นสหกรณ์ เพื่อจะได้รับการสินเชื่อ ปัจจัยการผลิต และมีตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิตต่อไป

ตารางที่ 7 ผลงานจัดที่ดินตามโครงการจัดพัฒนาที่ดิน ปี 2524

จังหวัด	จำนวน โครงการ	เนื้อที่ ทั้งหมด(ไร่)	เนื้อที่ จัดสรรแล้ว(ไร่)	จำนวน ครอบครัว
1. กำแพงเพชร	1	72,656	66,650	3,581
2. ลำปาง/น่าน/แพร่/พะเยา/	1	187,500	95,706	11,750
3. ประจวบคีรีขันธ์/เพชรบุรี	1	65,000	18,865	857
4. ชัยภูมิ	1	25,000	12,000	800
5. เชียงราย/เชียงใหม่/ลำพูน	1	10,000	9,206	1,560
รวมทั้งประเทศ	5	360,000	202,427	18,548

ที่มา - กรมพัฒนาที่ดิน 2525

จนถึงสิ้นปี 2524 ได้ดำเนินการจัดพัฒนาที่ดินรวม 5 โครงการ ดังแสดงใน ตารางที่ 7 และได้จัดที่ดินให้เกษตรกรไป 18,548 ครอบครัว โครงการดังกล่าวของกรมพัฒนา ที่ดินมีขอบเขตจำกัด เพราะมีลักษณะเป็นโครงการตัวอย่างโดยแสดงถึงวิธีการพัฒนาที่ดินและการ ใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

หมู่บ้านป่าไม้

เพื่อที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจากการบุกรุกอย่างผิดกฎหมาย และเพื่อค้ำ เน้นการปลูกป่าอีกทางหนึ่งด้วย กรมป่าไม้จึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนาโครงการหนึ่งเรียกว่า หมู่บ้านป่าไม้ โครงการนี้ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีในเดือนเมษายน 2519 จากนั้นจึงได้วาง แผนที่จะดำเนินการในพื้นที่ 19 แห่ง แต่ต้องประสบกับปัญหาหลายประการ เช่น ขาดงบประมาณ ปัญหาการดำเนินงานและขาดบุคลากรที่เพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้งานในระยะแรกเป็นไปอย่างช้ามาก

วัตถุประสงค์ของหมู่บ้านป่าไม้

มีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ กล่าวคือ ประการแรก เพื่อจัดที่ดินนอกเขตคั้นน้ำลำธาร โดยจัดให้แปลงละไม่เกิน 15 ไร่ ตอครอบครัว และไม่ให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่สืบทอดถึงลูกหลานได้ วัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อจะปลูกป่าในพื้นที่ที่สามารถฟื้นฟูสภาพป่าได้ การปลูกป่าดำเนินการโดยการจ้างเกษตรกร วิธีนี้ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้น

การดำเนินงาน

ในขั้นแรกดำเนินการสำรวจผู้ครอบครองที่ดิน เพื่อให้ทราบถึงขนาดของที่ดินซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดสรรที่ดิน มีการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดแล้วจึงจัดให้เกษตรกรที่ได้รับคัดเลือกรายละประมาณ 15 ไร่ กรรมป่าไม้ก็เช่นเดียวกับกรรมอื่น ๆ คือ มีนโยบายที่จะจัดหาบริการสนับสนุนให้แก่สมาชิกหมู่บ้านป่าไม้ ซึ่งรวมถึงการจัดหาแหล่งน้ำ ถนน สินเชื่อเกษตร และการตลาด

จนกระทั่งปี 2520 กรรมป่าไม้ได้ดำเนินการจัดหมู่บ้านป่าไม้ไปได้เพียงเล็กน้อย นอกเหนือจากข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและอัตราค่าจ้างแล้ว แนวความคิดในเรื่องหมู่บ้านป่าไม้ยังไม่เป็นที่เข้าใจอย่างมากในหมู่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกร ตัวอย่างเช่น ขนาดของที่ดินที่จะกระจายให้แก่เกษตรกรแต่ละรายที่จัดให้ไม่เกินแปลงละ 15 ไร่ ซึ่งในหลายท้องที่ที่ดินขนาดเท่านี้ไม่เพียงพอที่จะหารายได้มาเลี้ยงชีพได้ ผลที่ตามมาคือ การต่อต้านจากเกษตรกรในระยะหลังภาวะความรุนแรงบรรเทาลงไปมาก เนื่องจากมีการผ่อนปรน ผลงานจัดที่ดินแบบหมู่บ้านป่าไม้ จนถึงสิ้นปี 2523 ได้แสดงไว้ในตารางที่ 8 ซึ่งปรากฏว่า เกษตรกรได้รับการจัดที่ดิน 3,481 ราย ในหมู่บ้านป่าไม้รวม 15 แห่ง เนื้อที่ปลูกป่ารวมทั้งสิ้น 52,215 ไร่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 ผลงานจัดที่ดินแบบหมู่บ้านป่าไม้ 2523

จังหวัด	จำนวนหมู่บ้าน	เนื้อที่ปลูกป่า (ไร่)	จำนวนครอบครัว
<u>ภาคกลาง</u>			
1. สระบุรี	3	15,675	1,045
<u>ภาคเหนือ</u>			
2. อุดรดิตถ์	1	780	52
3. ลำพูน	1	7,065	471
4. เชียงใหม่	2	2,250	150
<u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>			
5. กาฬสินธุ์	1	1,200	80
6. ศรีสะเกษ	1	6,255	417
7. อุบลราชธานี	1	6,945	463
8. อุดรธานี	1	2,250	150
9. ขอนแก่น	1	1,140	76
10. บุรีรัมย์	1	3,360	224
<u>ภาคใต้</u>			
11. นครศรีธรรมราช	1	4,185	279
12. พังงา	1	1,110	74
รวมทั้งประเทศ	15	52,215	3,418

ที่มา - กรมป่าไม้ 2525

ประวัติ

นางสาวนิตยา กัทลีระพันธ์ เกิดวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2494 จังหวัดนครราชสีมา สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปีการศึกษา 2514 ปัจจุบันรับราชการเป็นนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย